

**Michal Babiak – Jaroslav Blecha – Juraj Hamar, Slovenský
loutkář 1928. Slovenský ľudový umelecký kolektív,
Bratislava 2018, 333 s.–**

Ludové bábkarstvo patrí medzi odborné témy pohybujúce sa na hranici etnológie a divadelnej vedy. Odborná pozornosť sa mu oproti iným oblastiam etnologickeho výskumu venuje v menšej miere. Laická verejnosť, mimo nadšencov, si pri slovnom spojení bábkové divadlo pravdepodobne predstaví dopoludňajšie predstavenia pre deti predškolského veku a prvého stupňa základných škôl. Kniha *Slovenský loutkář* má potenciál toto vnímanie zmeniť a vyzdvihnúť význam ľudového bábkarstva pre slovenskú kultúru. V úvode publikácie Juraj Hamar uvádza, že za jej vznikom stáli tri základné inšpiračné zdroje – sté výročie založenia Československej republiky, slovenské číslo časopisu *Loutkář* z roku 1928 a zapísanie českého a slovenského bábkarstva do *Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO* v 2016. Tieto tri udalosti boli zhmotnené v knihe, ktorá na prvý pohľad zaujme a osloví odbornú aj laickú verejnosť.

Nosnou linkou, okolo ktorej je koncepcia knihy postavená, je spomínané dvojčíslo časopisu *Loutkář* z roku 1928. Práve v ňom bolo po prvýkrát identifikované a predstavené slovenské ľudové bábkarstvo ako predmet odborného záujmu. Je teda pochopiteľné, že sa pre autorov

stalo líniou, okolo ktorej sa rozhodli predstaviť históriu tohto fenoménu. Prvá kapitola knihy je kritickým pohľadom na obsah daného dvojčísla časopisu. Sú v nej predstavené súvislosti jeho vzniku, poskytuje analýzu jednotlivých textov od slovenských a českých (na Slovensku pôsobiacich) autorov a autoriek. Odkrývajú sa aj dobové súvislosti vzniku a vývoja javu v slovenskom prostredí a mená hlavných bábkarských rodov. Nasledujú kapitoly venované osobnostiam slovenského bábkarstva v prvej polovici 20. storočia (Ján Stražan, Viliam Stražan, Pavel Nosálek, Alexander Nosálek a Karol Kuník). Čitateľom a čitateľkám prinášajú rodinné histórie jednotlivých rodov a bábkarov, podobu a vývoj ich profesného pôsobenia, poskytujú pohľad na ich repertoár hier, bábky, kulisy a ostatné vybavenie. Ďalšia kapitola je zameraná na históriu rodinného bábkového divadla na Slovensku. Tá je venovaná širším historickým súvislostiam vzniku a formovania slovenského bábkarstva, vplyvu českého prostredia na jeho vývoj, na miesto inteligencie pri jeho budovaní a šírení a na význam bábkarstva v kontexte národne emancipačného hnutia. Nasledujúce kapitoly sú venované dobovo najrozšírenejším hrám, v ktorých bol spracovaný príbeh doktora Fausta a povest' o Jánošíkovi. Autori posky-

tujú pohľad na vznik hier, predstavujú ich rôzne prevedenia, prístupy využité pri ich spracovaní a písaní. Prínosom je aj publikovanie porovnávacieho vydanie hry Faust od bábkara Bohuslava Anderleho a dve hry o Jánošíkovi, prvú od Jiřího Mahena a druhú podľa B. Anderleho. Súčasťou publikácie je aj reprint samotného dvojčísła venovaného slovenskému bábkarstvu a reprint pôvodnej hry *Jánošík* od autorky Růženy Blahoutovej, ktorá bola v roku 1928 vydaná ako príloha časopisu. Texty knihy sprevádzajú dobové fotografie slovenských bábkarov a ich rodín, bábok, kulís a reprodukcie plagátov k predstaveniam. Scenár Jaroslava Blechu k nominačnému filmu o českom a slovenskom bábkarstve pre zápis do zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO je uvedený ako príloha publikácie. Tá je okrem neho tvorená aj súčasnou fotografickou dokumentáciou bábok a kulís, vďaka čomu čitatelia a čitateľky poznajú aj farebnosť a detaily, ktoré na dobových čiernobielych fotografiách zanikli. V rámci slovníka uvedeného v prílohe sú prezentované aj pojmy z bábkarského žargónu.

Vystavanie obsiahlej publikácie okolo slovenského dvojčísła *Loutkáře* je stratégiou prinášajúcou čitateľkám a čitateľom pocit istoty. Oboznámenie sa so vznikom a obsahom čísla na začiatku knihy vytvára základný rámec, na ktorý postupne nadväzujú informácie z ďalších kapitol, je základným spojivom, ku ktorému sa môžu vracieť, akýmsi

sprievodcom, ktorý postupne ukazuje a odhaľuje minulosť analyzovaného fenoménu v širších dobových súvislostiach.

Plynulosť výstavby čiastočne narušuje zaradenie kapitoly *Rodinné loutkové divadlo v kontextu slovenského loutkářství* o histórii bábkarstva až za kapitoly venované jednotlivým osobnostiam. Čitateľky a čitatelia sa tak dozvedajú širšie historické súvislosti, ktoré by mohli pomôcť k lepšiemu dobovému ukotveniu obrazu o živote bábkarov, až skôr.

Otázky vyvoláva používanie pojmov *prevrat*, *predprevratový* (napr. s. 13, 16, 18, 92) pre “Udalosti spojené so vznikom Československej republiky dňa 28. októbra 1918” (Babiak – Blecha – Hamar: 2018, s. 92, pozn. pod č. 18). Tento pojem nie je v súčasných odborných textoch pre dané obdobie zaužívaný. Zároveň sami autori sa pri jeho použití nezhodujú. Na s. 92 je použitý v podobe “tzv. prevrat”, zatiaľ čo v iných častiach textu “tzv.” nie je uvedené (viď strany vyššie).

Obsiahly poznámkový aparát ocení najmä laická verejnosť. Autori veľmi poctivo poskytujú vysvetlenia a doplnujúce informácie k hlavnému textu, primárne k jednotlivým osobnostiam, ktoré sú v ňom spomínané, ale pridávajú aj detaily a upresnenia k historickým a geografickým informáciám, upozorňujú na nejasnosti v citovaných textoch.

Publikácia na prvý pohľad zaujme svojou reprezentatívnou podo-

bou. Knižné dosky potiahnuté textilom, kvalitný papier, tlač a hlavne grafické prevedenie, ktoré využíva dokumenty, fotografie a typografiu z prvorepublikového obdobia a spracováva ich spôsobom charakteristickým pre súčasný knižný dizajn.

Kniha *Slovenský loutkář* reprezentuje slovenské ľudové bábkarstvo dôstojným a zároveň pritažlivým spôsobom, ktorý si tento fenomén zasluguje. Inšpiračné zdroje, stanovené autormi, boli vyčerpané a využité, výsledkom je publikácia, ktorá poteší čitateľky a čitateľov, ktorým sa dostane do rúk.

Eva Šipöczová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Václav Lábus – Daniel Vrblík, Toponyma v krajině a možnosti jejich výzkumu. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2018, 236 s.–

Prostor české toponomastiky se v posledních letech bouřlivě proměňuje. Nastupuje nová generace výzkumníků, která pohlíží na zeměpisná jména nejen jako na zajímavé jazykové objekty využitelné například při studiu historické gramatiky, dialektů či etymologie, ale také jako na formativní prvky kulturní krajiny, lokálního společenství a lidské identity. Dalším progresivním rysem současné české toponomastiky je mezioborový přístup propojující jazykovědu s geografíí, historií, etnologíí či přírodními vědami. Obohacení toponomastiky o mezioborovost je však zároveň pozhnáním i prokletím, neboť oč bohatší se díky mezioborovosti toponomastický materiál nyní jeví, o to složitější je ho koncepčně uchopit a vhodně interpretovat. Právě o toto se pokouší kniha libereckých badatelů Václava Lábusa a Daniela Vrblíka *Toponyma v krajině a možnosti jejich*

výzkumu. A nutno prozradit hned v úvodu, že výsledek jejich úsilí rozhodně stojí za přečtení.

Václav Lábus je jazykovědec, Daniel Vrblík geograf-kartograf a každý do knihy vnesl specifickou perspektivu, z jejichž průniku vzešel neotřelý pohled na zeměpisná jména jako spojenci mezi fyzickým a mentálním prostorem na straně jedné a jazykem a pamětí na straně druhé. Zeměpisná jména jsou pro autory prostorem, který má své unikátní centrum sdílené všemi obyvateli a pestré periferie charakteristické pro různé parciální sociální skupiny. Pro centrum i periferie se autoři pokoušejí vystihnout jejich základní jazykové a geografické rysy, a to jak v synchronní, tak diachronní rovině. Tento koncepční teoretický rámec autoři aplikují na případové studie dvou severočeských obcí – Vysoké nad Jizerou a Lučany nad Nisou. Zatímco Vysoké je tradičně českou